



## JURISPRUDENȚA UNIUNII EUROPENE ȘI ROLUL EI ÎN ARMONIZAREA INTERPRETĂRII DREPTULUI

**Eliza COȘMAN,**

doctorandă a Universității de Studii Politice și Economice Europene „Constantin Stere” (USPEE) din Chișinău, Republica Moldova, avocat

### REZUMAT

După prezentarea, în prima parte, a aspectelor generale privind conceptul și caracteristicile jurisprudenței, autoarea analizează particularitățile și statutul jurisprudenței în activitatea Curții Europene de Justiție. Se evidențiază că, în comparație cu sistemul de drept common law, jurisprudența Curții de Justiție nu reprezintă un izvor de drept UE, hotărârile judecătorești neavând un efect erga omnes.

Cu toate acestea, în privința modului în care interpretează dispozițiile dreptului UE, soluțiile date de Curtea de Justiție sunt obligatorii. Numai prin intermediul jurisprudenței Curții de Justiție sunt posibile interpretarea și aplicarea conformă tratatelor dreptului UE.

*Cuvinte-cheie:* jurisprudență; izvor de drept; jurisprudența CJ; interpretare și aplicare conformă.

### THE JURISPRUDENCE OF THE EUROPEAN UNION AND ITS ROLE IN HARMONIZING THE INTERPRETATION OF LAW

**Eliza COȘMAN,**

PhD student of The University of European Political and Economic Studies “Constantin Stere” (USPEE), Chișinău, the Republic of Moldova, lawyer

### SUMMARY

After the presentation, in the first part, the general aspects regarding the concept and characteristics of jurisprudence, the author analyzes the characteristics and status of the jurisprudence in the activity of the European Court of Justice. It finds that, in comparison with the common law legal system, the jurisprudence of the Court of Justice does not constitute a source of EU law, and the judicial decisions do not have an erga omnes effect.

However, in the way they interpret the provisions of the EU law, the solutions given by the Court of Justice are binding. Only through the jurisprudence of the Court of Justice are possible the conforming interpretation and application to EU law Treaties.

*Keywords:* jurisprudence; source of law; CJ jurisprudence; conforming interpretation and application.

**Introducere.** În sens larg, jurisprudența este definită ca fiind totalitatea hotărârilor judecătorești pronunțate de către instanțele de toate gradele [1,p.105], reprezentând autoritatea ce se degajă din precedentele judiciare [2,p.133]. Totuși, termenii de precedent și autoritate diferă ca sens, atunci când vorbim despre dreptul romano-germanic sau dreptul anglo-saxon.

**Metode aplicate și materiale utilizate.** În vederea realizării scopului trasat, în respectivul articol științific au fost aplicate un șir de metode ca: metoda logică (bazată analiza deductivă și inductivă, ge-

neralizare și specificare), metoda sistemică, metoda istorică și cea comparativă.

În procesul elaborării articolului științific au fost consultate lucrările științifice ale autorilor Groza Anamaria, Fuerea Augustin, Tudorel Ștefan, Andreșan-Grigoriu Beatrice s.a., precum și jurisprudența CJCE.

**Rezultate obținute și discuții.** Autoritatea pe care o poate avea o decizie judiciară în cazurile analoage celui în care a fost pronunțată, formează conținutul noțiunii de precedent. În dreptul anglo-saxon, dacă într-o materie există drept legal, în această situație decizia

are valoarea lucrului judecat, iar precedentul are valoare de sursă de interpretare a dreptului. În cazul în care legea este absentă, ori este insuficientă, autoritatea deciziei este asemănătoare autorității legii, este generală, fiind aplicabilă *erga omnes*. Este de menționat faptul că atribuția judecătorului în această situație este de a degaja regula de drept, dar nu de a aplica această regulă [3,p.25]. Se consideră că regula precedentului este aceea după care decizia dată este obligatorie pentru instanțele inferioare în grad sau care au același grad cu instanța care a pronunțat respectiva decizia.



O altă regulă, care nu este la fel de strictă față de prima, se referă la faptul că decizia leagă și instanța care a pronunțat-o, regulă care se aplică diferit în dreptul englez și cel american [124,p.42]. Se apreciază că decizia unui judecător trebuie să fie conformă cu regulile de drept care rezultă din totalitatea deciziilor precedente [4,p.42.]. Totuși, se consideră că nu decizia în întregul său reprezintă precedentul, ci principiul în virtutea căruia este rezolvată o cauză (*ratio decidendi*). Prin urmare, precedentul rezultă din ceea ce este esențial în raționamentul judiciar, din motivele care determină direct luarea deciziei. Desigur, trebuie făcută distincție între ceea ce judecătorul declară fără să fie absolut necesar (*obiter dicta*) de *ratio decidendi* care este obligatorie.

În dreptul anglo-saxon, distincțiile au un loc important, astfel că judecătorul trebuie să ia în considerare doar principiul, respectiv să distingă între deciziile care sunt cele mai pertinente într-o materie și care constituie precedent și deciziile care au fost date din eroare sau care sunt inadecvate (*per incuriam*), acestea nereprezentând un precedent. Se apreciază că această operație de a distinge pe care o înfăptuiește judecătorul este creatoare și ajută la dezvoltarea jurisprudenței, împiedecând astfel aplicarea automată a soluțiilor deja stabilite. Jurisprudența în dreptul roman era apreciată ca izvor de drept. Dreptul pretorian cuprindea soluțiile create de pretor, acest drept fiind considerat un izvor important al normelor și instituțiilor juridice. Spre deosebire de dreptul englez, o dată cu triumful legii în dreptul continental, rolul jurisprudenței începe să scadă, ea nemaifiind con-

siderată un izvor formal al dreptului. Cu toate acestea, jurisprudența își menține importanța sa ca izvor de interpretare a dreptului, creația jurisprudențială a dreptului reprezentând o realitate în unele ramuri ale dreptului, așa cum este în dreptul administrativ instituția revocării actului administrativ [2,p.134].

Spre deosebire de dreptul anglo-saxon, în dreptul romano-germanic valoarea precedentului se configurează în funcție de trei reguli de bază ale sistemului, și anume: obligația judecătorului de a judeca; interdicția de a legifera, de a se pronunța pe calea unor decizii generale; relativitatea lucrului judecat[2,p.135]. Dinamica socială și mobilitatea relațiilor sociale fac ca sistemul legislativ în mod inevitabil să aibă lacune. Cu toate acestea, orice situație socială trebuie să fie reglementată, pentru că sistemul de drept nu admite lacune; astfel, chiar în cazul în care nu există o normă legală, trebuie să se pornească chiar de la un principiu general. Istoria problemei arată că, față de vechiul drept francez, bazat pe concepția legalistă, art. 4 din Codul Civil francez din 1804 impune ca judecătorul să judece orice cauză dedusă judecății. Jurisprudenței i se recunoaște astfel un rol creator chiar de către lege, și aceasta deoarece judecătorul este obligat să completeze lacunele pe care le are legea. În sistemele de drept romano-german rolul creator al jurisprudenței este subordonat legii. Judecătorul în această situație nu creează o nouă normă, el o descoperă în sistemul existent. Dacă judecătorul englez formulează un principiu, judecătorul în sistemul de drept romano-german se declară legat de un principiu care există și pe care îl aplică; în felul acesta

precedentul are valoare persuasivă, nu obligatorie.

Privind a doua regulă, deci interdicția de a se pronunța pe cale de dispoziție generală și reglementare, potrivit principiului separației puterilor în stat, singurul organ care are dreptul de a legifera este Parlamentul. Astfel, dacă se merge după modelul clasic al recunoașterii jurisprudenței ca izvor de drept, înseamnă a încălca principiul separației puterilor în stat. De aceea, în legislația civilă a țărilor cu sistem de drept romano-germanic se interzice judecătorului de a se pronunța pe calea unor dispoziții generale sau reglementare.

În vechiul Cod civil român, în art. 4 se prevedea că „Este oprit judecătorul de a se pronunța, în hotărârile ce le dă, pe cale de dispoziții generale și reglementare, asupra cauzelor ce-i sunt supuse”. Judecătorul se pronunță însă doar în situația soluționării unui caz concret, deci a unui litigiu supus judecății. Sunt interzise deciziile de îndrumare, care formează o regulă generală, obligatorie pentru instanțe. Totuși, nu sunt interzise deciziile de principiu; este vorba de acea decizie care nu depășește cadrul cazului individual, fiind o simplă decizie de speță probată de fapte, unde regula de aplicare este clară. Însă, în cazul unor situații noi, neavute în vedere de legiuitor, este posibil ca legea să fie insuficientă sau să aibă lacune. Este cazul procreației artificiale sau a eutanasiei; în asemenea cazuri, judecătorul este obligat să judece și să completeze lacunele legii. Pentru aceasta el trebuie să găsească un principiu general, care să fie în acord cu logica sistemului și în baza acestuia să elaboreze soluția cazului de rezolvat. În această situație, judecătorul va pronunța



o decizie de principiu îndreptătită spre rezolvarea cazului concret, însă aceasta este susceptibilă în viitor să influențeze deciziile care se vor da în cazuri similare. Având calitatea de a fi o sursă persuasivă a dreptului, totuși această decizie nu este un precedent obligatoriu. [2,p.136].

Întrucât decizia este obligatorie doar în cauza în care s-a pronunțat, și nu este obligatorie în general, în sistemele de drept romano-germanice, hotărârea judecătorească are doar autoritatea relativă a lucrului judecat. Astfel, într-o altă cauză, judecătorul nu este obligat să dea aceeași soluție, după cum nu este legat în viitor nici de practica sa proprie, ori nici de cea a instanțelor superioare, prin urmare se aplică regula *res iudicata inter partes tantum ius facit*, prin urmare nu există obligația judecătorului de a da aceeași soluție în altă cauză. Conform acestei concepții, precedentul se bucură de autoritate intelectuală, fără să aibă o valoare juridică obligatorie. Jurisprudența are o influență importantă asupra dezvoltării dreptului Uniunii Europene, deoarece judecătorul Uniunii are de-a face cu un sistem de drept în formare [5,p.147]. Autori importanți în domeniu consideră că jurisprudența reprezintă un izvor nescris al dreptului comunitar. Se apreciază că jurisprudența nu are accepțiunea pe care o găsim în dreptul anglo-saxon, astfel că hotărârile judecătorești care sunt pronunțate de către instanțele comunitare nu sunt obligatorii pentru instanțele inferioare sau pentru cele egale în grad [6,p.363]. Cu toate acestea, Curtea de Justiție, tribunalul de primă instanță etc., fac adeseori referire la hotărârile pronunțate anterior, astfel încât o jurisprudență suficient de constan-

tă și predictibilă s-a dezvoltat în timp [7,p.137].

Locul jurisprudenței în dreptul Uniunii Europene este dat de rolul decisiv pe care Curtea de Justiție l-a avut în realizarea integrării economice și în procesul de trecere la integrarea politică [6,p.363]. Se consideră că punerea în acord a ordinii juridice comunitare cu ordinea juridică națională a statelor membre este un proces complex, în care jurisprudența comunitară joacă un rol important. În acest sens, în literatura de specialitate se subliniază următoarele: „Unită prin *jus commune*, apoi divizată în sisteme naționale de drept, dar bazată, totuși, pe un patrimoniu comun, Europa are astăzi, sub forma sa instituțională cea mai elaborată - Comunitate, un drept pozitiv numit dreptul comunitar. Astfel, juriștii fiecărui stat membru al Comunității Europene se confruntă cu problema, familiară, de altfel, și juriștilor medievali, a concilierii a două ordini juridice aparținând unor niveluri diferite” [8,p.178]. În stabilirea unui acord între aceste ordini un rol deosebit revine atât instanțelor judecătorești naționale, dar și instanței europene, Curtea de Justiție a Uniunii Europene. Aceasta „... are responsabilitatea și totodată, monopolul interpretării dreptului comunitar în scopul aplicării sale uniforme în toate statele membre ale UE - premisă esențială a integrării” [8,p.178].

Curtea de Justiție a Uniunii Europene este arhitectul ordinii juridice a Uniunii Europene; acest rol rezultă din faptul că edificarea construcției europene este un proces evolutiv. De asemenea, sistemul comunitar, așa cum a fost definit de Tratatul instituind CEE în 1957 avea multe lacune. Astfel, cu excepția cazului mărfurilor, în Tratat nu era definit regimul aplicabil

relațiilor externe ale Comunității; de asemenea, multe dispoziții fundamentale ale Tratatului erau redactate inevitabil în termeni generali și abstracți, care aveau nevoie de precizări. Înlăturarea obstacolelor în calea circulației bunurilor și a persoanelor, deci realizarea pieței comune prevăzute de Tratatul CEE impunea necesitatea unei activități legislative secundare, care să aibă forma unei armonizări a reglementărilor naționale sau forma unui sistem al recunoașterii reciproce. Regula sau practica votului unanim în cadrul Consiliului a făcut dificilă activitatea legiuitorului comunitar. Ulterior, prin modificările aduse tratatelor de la Maastricht, Amsterdam și Nisa au fost sporite puterile Parlamentului European, această instituție în plan legislativ fiind la egalitate cu instituția Consiliului.

Modificarea tratatului în sensul de a-i umple lacunele sau de adaptare a sa la schimbările ce au loc a reprezentat un proces dificil, fapt ce a făcut ca Tratatul instituind CEE (TCEE) din 1957 până în 1986 să nu sufere modificări substanțiale. În acest context, s-a simțit nevoia sporirii rolului judecătorului comunitar și s-au configurat trăsăturile esențiale ale jurisprudenței Curții de Justiție. Cu privire la rolurile pe care Curtea le poate avea, Paul Demarte arată că, la prima vedere, Curtea poate avea rolul unui tribunal internațional cu unele specificații, atunci când statuează în cadrul unei acțiuni în neîndeplinirea obligațiilor de către statele membre; în acest sens, jurisdicția Curții de Justiție este obligatorie; sesizarea Curții este aproape exclusiv realizată de către Comisia Europeană, aceasta având rol de gardian imparțial al Tratatului și al dreptului derivat adoptat în baza acestuia. De ase-



menea, atunci când controlează legalitatea măsurilor de execuție luate în baza tratatelor sau în baza dreptului derivat, funcția Curții de Justiție este asemănătoare cu aceea a unui tribunal administrativ. Sarcina Curții este asemănătoare cu aceea a unei curți de casație atunci când statuează cu privire la căile de atac formulate împotriva unor hotărâri ale Tribunalului; în situația în care se pronunță cu privire la compatibilitatea legislației comunitare derivate sau a unui proiect de tratat internațional cu dispozițiile tratatelor, Curtea de Justiție se comportă ca o curte constituțională. [9,p.318].

Activitatea jurisprudențială a Curții de Justiție are un puternic caracter normativ. Regulile jurisprudențiale noi sunt aplicabile *erga omnes* – instituțiilor comunitare, statelor membre și particularilor; aceste reguli fac corp comun cu norma interpretată ceea ce face ca norma respectivă să poată fi descifrată în lumina jurisprudenței care adaugă la ea [10, p.256].

Cu privire locul și misiunea Curții de Justiție în cadrul sistemului juridic comunitar este semnificativă următoarea apreciere: „Curtea de Justiție este o instituție comunitară aflată pe picior de egalitate cu Consiliul, Comisia sau Parlamentul European, este o jurisdicție care nu ocupă nici vârful, nici centrul unei organizări jurisdicționale diversificate. Judecător administrativ, dar în același timp constituțional, Curtea nu trebuie doar să vegheze la menținerea unui echilibru instituțional, a cărui componentă este și ea însăși, ci să și controleze legalitatea deciziilor unei administrații a cărei misiune, esențialmente economică, presupune o marjă mare de discreționare; Curtea trebuie, de asemenea, să ofere dreptului UE

singura interpretare care este cu adevărat autentică”[11, p.149].

Obligativitatea hotărârilor Curții de Justiție se manifestă pentru toate elementele construcției sistemului de drept european: instituțiile Uniunii Europene, statele membre, autoritățile naționale din aceste state, resortisanții, și chiar Uniunea Europeană luată ca entitate internațională, fără ca aceste hotărâri să poată fi atacate.

Art.267 TFUE, fostul art.234 TCE (cererea preliminară/prealabilă) guvernează un mecanism, care prin colaborare cu instanțele naționale de orice grad, urmărește asigurarea unei interpretări unice dreptului UE, în stare să confere aplicări uniforme de către jurisdicțiile naționale ale tuturor statelor membre [8,p.191].

Rolul Curții de Justiție este doar acela de a preciza interpretarea obiectivă, la nivel de principii, a unei spețe în cauză, și nu de a aplica dreptul pe fond. Totuși frontiera dintre aplicare și interpretare nu este ușor de stabilit, hotărârile Curții de Justiție dovedesc o cunoaștere deplină a faptelor de către aceasta, și în funcție de această cunoaștere a faptelor își precizează cadrul în care își așează interpretarea.

Într-adevăr, misiunea Curții de Justiție a fost de a asigura, în cadrul sistemului juridic al Uniunii Europene, „respectarea dreptului în interpretarea și aplicarea tratatelor”(art.19 TUE). În această perspectivă se înscrie deplin cererea prealabilă prevăzută de art. 267 TFUE, care a permis aducerea unei contribuții importante la construirea ordinii juridice a Comunității și la eficacitatea dreptului comunitar [12,p.35]. În cadrul acestui mecanism ce este rezervat exclusiv Curții, sarcina esențială a acesteia este aceea de

a asigura o interpretare uniformă a dreptului comunitar.

În această ordine de idei trebuie precizat faptul că în situația litigiilor dintre particulari sau dintre particulari și statul membru, Curtea de Justiție și Tribunalul nu au competență cu privire la aplicarea dreptului comunitar; aceasta înseamnă că în cadrul ordinii juridice a Uniunii Europene nu instanțele de la Luxemburg reprezintă judecătorul de drept comun, așa cum s-ar putea crede la prima vedere, ci judecătorul național. Astfel, numai în urma cererilor prealabile formulate de către judecătorii naționali din statele membre au putut fi date majoritatea hotărârilor Curții de Justiție.

Procedura cererii prealabile este destinată asigurării uniformității interpretării dreptului UE în toate statele membre. Cu privire la rolul acestei proceduri, în literatura de specialitate se subliniază următoarele: „Cererile prealabile au permis Curții să definească aplicabilitatea dreptului Uniunii Europene în ceea ce privește libera circulație a mărfurilor, a serviciilor, a persoanelor, a capitalurilor, regulile concurenței, fiscalitatea, agricultura sau securitatea socială, egalitatea între bărbați și femei ori acordurile încheiate cu statele terțe. De asemenea, prin răspunsul dat întrebărilor prealabile, Curtea a construit ordinea juridică a Uniunii Europene (prioritate, efect direct, răspunderea civilă a statului etc.)”[8,p.183].

Prin intermediul procedurii cererilor prealabile, Curtea de Justiție se dovedește a fi un judecător european normativ, iar art. 267 TFUE guvernează mecanismul influențării dreptului UE și al garantării respectării lui în statele membre. Particularii, conform acestui mecanism, au posibilitatea de a cere, în mod indi-





rect, constatarea existenței între norma națională și o normă de drept comunitară a unei eventuale contrarietăți.

Conform tratatelor, Curtea de Justiție are sarcina de a interpreta dreptul Uniunii Europene; chiar dacă oferă informații suficiente, încât să se poată trage concluziile care se impun cu referire la dreptul intern, Curtea de Justiție nu are sarcina de a se pronunța cu privire la compatibilitatea sau incompatibilitatea unei norme naționale cu dreptul Uniunii Europene. Totuși, judecătorul european, în anumite spețe, este nevoit să interpreteze dreptul ținând seama de contextul faptic precis al litigiului prezentat în fața instanței naționale. Amintim în acest sens cauzele CJCE Schmidberger, C-112/00, 12 iunie 2003 și Omega, C-36/02, 14 octombrie 2004.

Trebuie menționat și faptul că interpretarea dreptului Uniunii Europene dată de Curtea de Justiție ca răspuns la o întrebare prealabilă a unui judecător național leagă toate instanțele statelor membre ce ar putea fi sesizate cu o astfel de problemă în viitor, desigur cu excepția când aleg să mai întrebe încă o dată Curtea, așa cum este hotărârea Cilfit, 283/81, 6 octombrie 1982.

În literatura de specialitate se consideră că „Importanța cererii prealabile este reprezentată de cooperarea strânsă care s-a consolidat între Curtea de Justiție și instanțele naționale”[8,p.183]. Desigur, bunavoința instanțelor naționale joacă un rol important în aplicarea dreptului Uniunii Europene în statele membre, mai ales că aceste instanțe nu sunt subordonate din punct de vedere ierarhic Curții de Justiție.

### Concluzii

Față de sistemul de drept com-

mon law, jurisprudența Curții de Justiție nu reprezintă un izvor de drept al Uniunii Europene; prin urmare, hotărârile judecătorești nu au efect *erga omnes*; însă, în privința modului în care interpretează dispozițiile dreptului Uniunii Europene, soluțiile date de Curtea de Justiție de la Luxemburg sunt obligatorii. Numai prin intermediul jurisprudenței Curții de Justiție sunt posibile interpretarea și aplicarea conformă cu tratatele, a dreptului Uniunii Europene. Întrucât interpretarea face corp comun cu norma sau documentul interpretat, în funcție de norma pe care o interpretează, locul pe care îl ocupă jurisprudența în ierarhia izvoarelor dreptului Uniunii Europene este diferit.

### Referințe bibliografice

1. Popa, N, Teoria Generală a dreptului, Ediția a 4-a, București, Editura Beck, 2012;
2. Dogaru, I. Dănișor, D.C., Dănișor, Gh, Teoria generală a dreptului. Curs de bază, București, Editura Științifică, 1999;
3. David, R, Jauffret – Spinari, C., Les grandes systemes de droit contemporaine, Dallos, Paris, 1992;
4. Jalowicz, Y.A, Droit anglais, Dallos, Paris, Ed. 2eme, 1992;
5. Fuerea, Augustin, Drept comunitar European. Partea generală, Editura All Beck, Bucuresti, 2003;
6. Groza, Anamaria, Uniunea Europeană. Drept instituțional, Editura C. H. Beck, Bucuresti, 2008;
7. Tudorel, Ștefan, Andreșan – Grigoriu, Beatrice, Drept comunitar, Editura C.H. Beck, București, 2007;
8. Dumitrașcu, Mihaela Augustina, Dreptul Uniunii Europene și specificitatea acestuia, Editura Universul Juridic, București, 2012;
9. Demaret, Paul, Le juge et le jugement dans l Europe d aujourd hui, la Cour de Justice des Commnautes europeennes, în colecția Le jude et le jugement dans les traditions juridiques

europeene, coord. De Robert Jacob, Ed. L.G.D.J, 1996;

10. Apostol Tofan, Dana, Instituții administrative europene, Editura C.H.Beck, Bucuresti, 2006;

11. Bouluois, Jean, A propos de la fonction normative de la jurisprudence. Remarques sur l oeuvre jurisprudentielle de la Cour de Justice des Commnautes Europeenes, Melanges Marcel Waline, Paris, Ed. L.G.D.J, 1974;

12. Kovar, Robert, Ordre juridique communautaire, Dallos, Paris, 1991.

### INFORMAȚIA DESPRE AUTORI

Eliza Coșman - doctorandă a Universității de Studii Politice și Economice Europene „Constantin Stere” (USPEE) din Chișinău, Republica Moldova, avocat  
e-mail: [pricopi\\_eliza@yahoo.com](mailto:pricopi_eliza@yahoo.com)  
telefon: (0040).744.762.886

### INFORMATION ABOUT AUTHORS

Eliza Coșman - PhD student of The University of European Political and Economic Studies “Constantin Stere” (USPEE), Chișinău, the Republic of Moldova, lawyer  
e-mail: [pricopi\\_eliza@yahoo.com](mailto:pricopi_eliza@yahoo.com)  
telefon: (0040).744.762.886